

Η διδασκαλία του μαθήματος της **Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής** κατέχει μία σημαντική θέση στο νέο **Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών** (Δ.Ε.Π.Π.Σ.), που έχει εκπονηθεί από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Τα νέα **Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών** (Α.Π.Σ.) βασίζονται στη **διαθεματική προσέγγιση της γνώσης**, γεγονός που από μόνο του είναι πρόκληση για τη συγγραφή των νέων βιβλίων. Βασική φιλοσοφία των νέων Α.Π.Σ. για τις Κοινωνικές Επιστήμες είναι η διαμόρφωση ευέλικτων και πολυεπιδέξιων πολιτών, μέσα από τη διαθεματική προσέγγιση του αντικειμένου, η οποία επιτρέπει την απόκτηση σφαιρικής εικόνας της σύγχρονης πολύπλοκης κοινωνικής πραγματικότητας. Πέρα από την εμπέδωση των γνώσεων, τη διαμόρφωση στάσεων και αξιών, την ανάπτυξη εθνικής και ευρωπαϊκής συνείδησης και την καλλιέργεια δεξιοτήτων για την ενεργό και υπεύθυνη συμμετοχή στα κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα μιας δημοκρατικής κοινωνίας, σκοποί των νέων Α.Π.Σ. στις Κοινωνικές Επιστήμες είναι η ανάπτυξη οικουμενικών, πανανθρώπινων και διαχρονικών αξιών και η συνειδητοποίηση από τους μαθητές ότι είναι πολίτες της Ελλάδας και της Ευρώπης, καθώς και πολίτες του κόσμου. Η διδακτική μεθοδολογία και το ανάλογο εκπαιδευτικό υλικό που στηρίζονται στις αρχές (α) της διαθεματικότητας / διεπιστημονικότητας (β) του «μαθαίνω πώς να μαθαίνω» (γ) της ενεργού μάθησης και (δ) της βιωματικής και εμπειρικής διερεύνησης της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας, αποβλέπουν στην αποτελεσματικότερη επίτευξη των καινοτόμων εκπαιδευτικών στόχων.

Σ' αυτό, λοιπόν, το πλαίσιο θεωρείται σημαντικό το περιεχόμενο σπουδών που ενσωματώνεται στα **Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών** (Α.Π.Σ.) της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (βλ. Παράρτημα) να οργανώνεται γύρω από έννοιες και θέματα «πολιτειακού περιεχομένου», ώστε να οδηγήσει συστηματικά στην κατανόηση των διαφορετικών διαστάσεων / εκφάνσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αυτό σημαίνει ότι η προσέγγιση των θεμάτων της **Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής** (Κ.Π.Α.) οφείλει να είναι περισσότερο σφαιρική, αξιοποιώντας την προϋπάρχουσα γνώση των μαθητών. Παρέχεται έτσι η ευκαιρία για ενεργητική και εποικοδομητική προσέγγιση των διαφόρων θεματικών ενοτήτων. Επιπλέον, το πεδίο ενασχόλησης της **Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής** (Κ.Π.Α.) προσφέρεται για **αξιοποίηση σημαντικών διαθεματικών εννοιών, όπως το σύστημα, η αλληλεπίδραση, ο πολιτισμός, η επικοινωνία, τα δίπολα ομοιότητα – διαφορά και άτομο – σύνολο**. Ενδεικτικά, αναφέρουμε την έννοια αλληλεπίδραση. Στην Κ.Π.Α. είναι αδύνατο να μην αναφερθούμε στην **αλληλεπίδραση** μεταξύ των μελών μιας ομάδας ή της κοινωνίας, η οποία συνδέεται, βέβαια, και με την έννοια της επικοινωνίας, όταν το άτομο αναγνωρίζει δικαιώματα και υποχρεώσεις σε μια δημοκρατική κοινωνία. Επίσης, σημαντική είναι η **αλληλεπίδραση** του ανθρώπου με το περιβάλλον και η αναγκαιότητα προστασίας του περιβάλλοντος (βλ. Παράρτημα, Δ.Ε.Π.Π.Σ.).

Κατά τη συγγραφή των θεματικών ενοτήτων λήφθηκε υπόψη τόσο ο ρόλος της **ενεργητικής, ανακαλυπτικής μάθησης στη γνωστική ανάπτυξη**, όσο και ο **εποικοδομητισμός**.

Στη διδακτική μεθοδολογία που προτείνεται, στην αρχή γίνεται καταγραφή των βιωμάτων και γνώσεων των μαθητών σχετικά με τα προς μελέτη θέματα. Στη συνέχεια δημιουργείται η «γνωστική σύγκρουση», εισάγοντας την τεκμηριωμένη πληροφορία, την οποία ο μαθητής καλείται, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, να ανακαλύψει. Η διαδικασία αυτή «αποδομεί» τις αναπαραστάσεις του και βοηθά το μαθητή να τις «αναδομήσει», θεμελιώνοντας έτσι τη νέα γνώση και αντιμετωπίζοντας την πολυπρισματικά. Σχηματικά, η διαδικασία αυτή ακολουθεί τα παρακάτω στάδια:

1. Καταγραφή των αναπαραστάσεων, γνώσεων, βιωμάτων των μαθητών.
2. Εισαγωγή της πληροφορίας με συμμετοχή των μαθητών.
3. Δημιουργία «γνωστικής σύγκρουσης». Αμφισβήτηση και αποδόμηση των αναπαραστάσεων.
4. Αναδόμηση των αναπαραστάσεων σύμφωνα με τις έγκυρες επιστημονικά πληροφορίες.
5. Σταθεροποίηση των γνώσεων μέσα από τις διαθεματικές προεκτάσεις και διασυνδέσεις.

Τη διαδικασία αυτή διευκολύνουν δύο ήρωες – παιδιά, ο **Δικαιοπόλις** και η **Ειρήνη**, τα οποία με τους διάλογους και τους προβληματισμούς που θέτουν, καλούν τους μαθητές να εκθέσουν τις αναπαραστάσεις τους, τους παρωθούν και τους διευκολύνουν στην ανακάλυψη των έγκυρων επισημονικά πληροφοριών και με τις δραστηριότητες που προτείνουν, βοηθούν στην τελική σταθεροποίηση της γνώσης και στην αξιολόγηση.

Τα **ονόματα των ηρώων** δεν επιλέχθηκαν τυχαία. Έχουν, αναμιφβόλα, μια συμβολική σημασία παραπέμποντας σε **αξίες ελληνικές και πανανθρώπινες**, καθώς και σε συμπεριφορές που συνάδουν με την ιδιότητα του **ενεργού πολίτη**. Ταυτόχρονα, τα ίδια τα ονόματα των ηρώων οδηγούν σε έννοιες σχετικές με το γνωστικό αντικείμενο της Κ.Π.Α. και λειτουργούν ως αφόρμιση για την ανάλυση και επεξεργασία τους. Από την άλλη, η ηλικία τους, καθώς και το περιεχόμενο των διαλόγων τους, έχουν σκοπό τη δημιουργία δύο χαρακτήρων «ζωντανών» και «οικείων» στα παιδιά της ΣΤ' Δημοτικού, με τους οποίους θα μπορούν να αισθάνονται άνετα, αφού θα μπορούσαν να είναι συμμαθητές τους.

Στην πορεία αυτή ο εκπαιδευτικός είναι ο **βοηθός, ο συντονιστής, ο διαμεσολαβητής**. Δίχως να χάνει το κύρος και το ρόλο του στην τάξη, δεν αποτελεί το «κέντρο της», ούτε είναι «η αυθεντία». Βοηθά τα παιδιά στην προσπέλαση της πληροφορίας, δημιουργεί και ενισχύει την αμφιβολία στη διάρκεια της γνωστικής σύγκρουσης, συντονίζει την ατομική και ομαδική εργασία, παρακολουθεί και ελέγχει τη σωστή αναδόμηση των αναπαραστάσεων των παιδιών και την οικοδόμηση της γνώσης, η οποία προέρχεται από τα βιώματα και τις εμπειρίες τους. Αφορμάται, προς την κατεύθυνση αυτή, από τα κείμενα του βιβλίου του μαθητή που ενισχύουν τη διαθεματικότητα, με τις πράξεις των ηρώων, τη δραστηριότητά τους, μέσα από μελέτες περιπτώσεων παιδιών που μιλούν για τις εμπειρίες τους κτλ. Είναι βέβαιο ότι απαιτείται μία άλλη, διαφορετική λειτουργία του εκπαιδευτικού, η οποία θα ξεφεύγει από τη συνηθισμένη, παραδοσιακή διδασκαλία. Πιστεύουμε, όμως, ότι ο τρόπος αυτός, αν ακολουθηθεί με συνέπεια, αποτελεί μία πρόκληση, αφού είναι πιο δημιουργικός και ελκυστικός.

Για τον λόγο αυτό, στο βιβλίο του εκπαιδευτικού δεν παρέχονται **αυστηρές και τυποποιημένες οδηγίες**, αλλά περισσότερο επιχειρείται η παρουσίαση του νέου τρόπου εργασίας με τη βοήθεια ορισμένων χαρακτηριστικών παραδειγμάτων. Συγχρόνως, για τα κεφάλαια που θεωρείται σκόπιμο, παρέχονται συγκεκριμένες βιβλιογραφικές οδηγίες, καθώς και δικτυακοί τόποι, πηγές στις οποίες ο εκπαιδευτικός θα μπορεί να ανατρέχει, προκειμένου να εμπλουτίσει την εργασία του μέσα στην τάξη.

Σε κάθε ενότητα, προτείνονται συγκεκριμένες δειγματικές δραστηριότητες, αξιοποιώντας τη διαθεματική προσέγγιση, προκειμένου οι εκπαιδευτικοί να εμπνευσθούν και να δημιουργήσουν και δικές τους, πρωτότυπες δράσεις. Επίσης, πολύ χρήσιμο θα είναι για τον εκπαιδευτικό το λογισμικό που συνοδεύει το βιβλίο και ενισχύει την προσπάθεια για επιτυχία των στόχων του μαθήματος. Κάθε ενότητα καταλήγει σε ένα συνολικό φύλλο αξιολόγησης.

Κάθε φύλλο αξιολόγησης περιλαμβάνει ασκήσεις με τις οποίες ελέγχονται οι γνώσεις, οι δεξιότητες και το λεξιλόγιο που κατέκτησαν οι μαθητές σε κάθε ενότητα και ο βαθμός εφαρμογής και αξιοποίησής τους σε καταστάσεις της καθημερινής ζωής. Για τη διαδικασία αυτή παρέχονται συγκεκριμένες οδηγίες, τόσο για τον τρόπο διεξαγωγής της αξιολόγησης, όσο και για τη διόρθωση των φύλλων εργασίας.

Τέλος, σε **Παράρτημα**, για διευκόλυνση των εκπαιδευτικών, παραθέτουμε αναλυτικά τα μέρη του **Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ.**, που αφορούν το αντικείμενο της **Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής της ΣΤ' Δημοτικού**.

1.1. Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος

Σύμφωνα με το **Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.)**, η **κοινωνική και πολιτική αγωγή των μαθητών**, αυριανών πολιτών, στην προσχολική και την υποχρεωτική εκπαίδευση διαμορφώνεται κυρίως μέσω των μαθημάτων της **«Μελέτης του Περιβάλλοντος»** (Νη-

πιαγωγείο και πρώτες τέσσερις τάξεις του Δημοτικού) και της «Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής» (Ε' - ΣΤ' τάξεις του Δημοτικού και Γ' τάξη του Γυμνασίου). Τα μαθήματα μέσω των οποίων διδάσκεται η **Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή**, υποβοηθούν με ένα συνεκτικό και συστηματικό τρόπο τους μαθητές να κατανοήσουν **τους ρόλους, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους ως πολίτες**. Ταυτόχρονα, μαζί με άλλα μαθήματα και δραστηριότητες της σχολικής ζωής, όπως η **Φυσική Αγωγή, η Αγωγή Υγείας, η Αγωγή Καταναλωτή, η Κυκλοφοριακή Αγωγή και η Περιβαλλοντική Αγωγή**, συντελούν, ώστε να καταστούν οι μαθητές ικανοί να διαχειρίζονται και να αντιμετωπίζουν τα δύσκολα κοινωνικά και ηθικά προβλήματα, που συχνά εμφανίζονται στη ζωή τους, τόσο στο άμεσο όσο και στο ευρύτερο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον.

Ο σκοπός της **Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής** στην προσχολική και υποχρεωτική εκπαίδευση είναι:

- ♦ η *πνευματική ανάπτυξη*, με την προώθηση της γνώσης και της κατανόησης του βαθύτερου νοήματος και σκοπού της ζωής και των οικουμενικών και διαχρονικών αξιών της ανθρωπίνης κοινωνίας, με απώτερο στόχο την εφαρμογή τους στην καθημερινή ζωή,
- ♦ η *ηθική ανάπτυξη*, με την ενθάρρυνση των μαθητών, ώστε να αξιολογούν με κριτικό πνεύμα θέματα ελευθερίας, ισότητας, δικαιοσύνης, ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών τους στην κοινωνία,
- ♦ η *κοινωνική, οικονομική και πολιτική ανάπτυξη*, με τη στήριξη των μαθητών ώστε να αποκτήσουν τη γνώση, την κατανόηση και τις δεξιότητες που είναι απαραίτητα στοιχεία για την ελεύθερη, υπεύθυνη και ενεργό συμμετοχή τους στο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό γίγνεσθαι,
- ♦ η *πολιτισμική ανάπτυξη*, με την ενίσχυση της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας των μαθητών, τη συνειδητοποίηση της φύσης και του ρόλου των διαφόρων ομάδων στις οποίες ανήκουν, και την αποδοχή της διαφορετικότητας και του πλουραλισμού,
- ♦ η *ανάπτυξη της ελληνικής ταυτότητας και συνείδησης* με βάση την εθνική και πολιτιστική μας κληρονομιά,
- ♦ η *καλλιέργεια των κοινωνικών σχέσεων και της κοινωνικής συνοχής, της ατομικής ευθύνης και της κοινωνικής αλληλεγγύης* (Δ.Ε.Π.Π.Σ., σελ. 203).

1.2 Η οργάνωση του Βιβλίου του Μαθητή σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής¹

Η οργάνωση του Βιβλίου του Μαθητή ακολουθεί το **Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών** για το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής στο Δημοτικό Σχολείο, όπως αυτό εκπονήθηκε από το **Παιδαγωγικό Ινστιτούτο** και δημοσιεύθηκε στην **Εφημερίδα της Κυβέρνησης**. Η διάρθρωση της ύλης, όπως αυτή προτείνεται από τους συντάκτες του Αναλυτικού Προγράμματος, εξυπηρετεί την επίτευξη των γενικών αλλά και ειδικών σκοπών και στόχων του μαθήματος.

1.2.1 Ειδικοί Σκοποί

Με το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής στις Ε' και ΣΤ' τάξεις του Δημοτικού Σχολείου επιδιώκεται οι μαθητές:

- Να αποσαφηνίσουν έννοιες και να αποκτήσουν γνώσεις για την άμεση και ευρύτερη κοινωνική πραγματικότητα.

1. Από το ΔΕΠΠΣ, όπως αυτό δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- Να αναπτύξουν στάσεις και δεξιότητες αποτελεσματικής επικοινωνίας και συνεργασίας, για την κατά το δυνατόν αυτόνομη διερεύνηση υποθέσεων και καταστάσεων μέσα από την κριτική ανάλυση των δεδομένων και για την εξαγωγή συμπερασμάτων που είναι χρήσιμα για την προσωπική και κοινωνική τους ανέλιξη.
- Να εσωτερικεύσουν αξίες και να αναπτύξουν στάσεις που σχετίζονται με το ήθος και τη συμπεριφορά του υπεύθυνου και ενεργού πολίτη, ο οποίος θα είναι ικανός να συμμετέχει κριτικά και δυναμικά στη λήψη αποφάσεων και στην υλοποίηση σχετικών πράξεων σε διαφορετικούς τύπους οργανωμένων κοινωνιών.
- Να προσεγγίσουν, ειδικότερα, με τρόπο ολιστικό και διαθεματικό και να κατανοήσουν έννοιες, όπως είναι τα δικαιώματα του ανθρώπου, η δημοκρατία, η κοινωνική, οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη, η ειρήνη και η διεθνής συνεργασία και κατανόηση, ώστε να τις συσχετίσουν με τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους από το άμεσο τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο περιβάλλον.
- Να καλλιεργήσουν το σεβασμό προς την ετερότητα, να αναπτύξουν πρακτικές αποδοχής της διαφορετικότητας, να κατανοήσουν την έννοια του πολίτη και να συνειδητοποιήσουν το ρόλο του Έλληνα πολίτη.

1.2.2 Γενικές μεθοδολογικές υποδείξεις

Το **Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών** (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) ορίζει σαφώς για το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής ότι η διδασκαλία του (Δ.Ε.Π.Π.Σ., σελ. 203), μεθοδολογικά, θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από **συμμετοχικότητα και βιωματική μάθηση, η οποία στηρίζει τη διαθεματικότητα και την ολιστική προσέγγιση της γνώσης**. Αυτά τα χαρακτηριστικά παραπέμπουν απευθείας στην **ανακαλυπτική μάθηση**, που εξυπηρετείται από το **εποικοδομητικό μοντέλο**, για το οποίο κάναμε λόγο παραπάνω.

1.2.3 Οι οργανωμένες εξωσχολικές δραστηριότητες (επισκέψεις σε χώρους εργασίας, υπηρεσίες, κ.ά)

Στον χώρο των **Επιστημών της Αγωγής** έχει αποδειχτεί ότι οι οργανωμένες εξωσχολικές δραστηριότητες, που περιλαμβάνουν επισκέψεις των μαθητών σε χώρους εργασίας, υπηρεσίες, μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους κτλ., είναι ιδιαίτερα αποδοτικές, με την προϋπόθεση ότι οι εκπαιδευτικοί ή οι εμπλεκόμενοι, οι οποίοι έχουν την ευθύνη, έχουν προγραμματίσει και οργανώσει σωστά τη διεξαγωγή τους². Μία επίσκεψη που περιλαμβάνει απλή ενημέρωση, δίχως συμμετοχή των παιδιών σε συγκεκριμένες δραστηριότητες, σπάνια κρατάει αμείωτο το ενδιαφέρον των μαθητών, που τελικά κουράζονται και προς το τέλος αποσπάται η προσοχή τους. Αντίθετα, όταν οι μαθητές συμμετέχουν και οι ίδιοι σε προγραμματισμένες δραστηριότητες μέσα στο χώρο επίσκεψης, έχουν σαφώς περισσότερα κίνητρα, προσέχουν και αποκομίζουν συγκεκριμένα μαθησιακά οφέλη από την όλη διαδικασία. Αυτό άλλωστε, το έχουν αντιληφθεί και τα διάφορα μουσεία, τα οποία έχουν περιλάβει εκπαιδευτικά προγράμματα στις δραστηριότητές τους, με πολύ καλά αποτελέσματα³.

2. Πρβλ. Α. Δελμούζος, (1958), «Από το σχολείο εργασίας», *Μελέτες και Πάρεργα*, Αθήνα: Η. Μασσαγγούρας, (2001), *Η σχολική τάξη*, τομ. Α', Αθήνα: Γρηγόρης; Μ. Μαλιζιώση-Λουΐζου, (1993), Ο ρόλος του φυσικού και κοινωνικού σχολικού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση του παιδιού, στο: *Νέα Παιδεία*, τχ. 67, σελ. 47-63; Σπ. Κρίβας, (2002), *Παιδαγωγική Επιστήμη. Βασική Θεματική*, Αθήνα: Gutenberg; Φ. Κοσσυβάκη, (2003), *Εναλλακτική Διδακτική. Προτάσεις για μετάβαση από τη Διδακτική του Αντικειμένου στη Διδακτική του Ενεργού Υποκειμένου*, Αθήνα: Gutenberg; Χ. Φράγκος, (1984), *Ψυχοπαιδαγωγική*, Αθήνα: Gutenberg κ.ά.

3. Οι ιστοσελίδες πολλών ελληνικών μουσείων παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες: <http://www.in.gr/directory/default.asp?lngInfoChannel=1721>. Το ίδιο ισχύει και για την ιστοσελίδα του Υπουργείου Πολιτισμού: <http://www.culture.gr> και γι' αυτή του Υπουργείου Παιδείας <http://www.ypepth.gr>

Τα «κλειδιά» του επιτυχημένου σχεδιασμού και εφαρμογής τέτοιων εξωσχολικών δραστηριοτήτων είναι:

- Καθορισμός του είδους των δραστηριοτήτων.
- Λεπτομερής προετοιμασία τους.
- Προγραμματισμός της εργασίας σε συνδυασμό με το αναλυτικό πρόγραμμα της τάξης, αξιοποιώντας ιδιαίτερα τη διαθεματικότητα και έχοντας μελετήσει το ΑΠΣ όλων των μαθημάτων που θα διδάξουμε.
- Αξιοποίηση της θετικής προδιάθεσης των παιδιών που ξεφεύγουν από τη σχολική τάξη.
- Συνεχής πρόκληση του ενδιαφέροντος των παιδιών / παροχή κινήτρων.
- Σωστή κλιμάκωση της δυσκολίας των δραστηριοτήτων.
- Προσεκτικός έλεγχος της σωστής κατανόησης των οδηγιών και της ακριβούς εκτέλεσής τους.
- Επικοινωνία των παιδιών μεταξύ τους και με τρίτους, κατά την εφαρμογή του διδακτικού παιχνιδιού.
- Αξιοποίηση αυθορμητισμού και επινοητικότητας.
- Άμεση ανατροφοδότηση, μετά από δραστηριότητες μέσα στην τάξη.
- Αξιοποίηση του καλού κλίματος και της συνεργατικότητας μέσα στην τάξη.
- Αποφυγή υπεραπλουστεύσεων που μπορεί να προκαλέσουν παρανοήσεις στους μαθητές.

1.2.4 Τα σχέδια εργασίας (Projects)

Ως μέθοδο **Project** εννοούμε μια μορφή διδακτικής διαδικασίας που έχει ως αφετηρία κάποιους προβληματισμούς μεμονωμένων ατόμων ή του συνόλου της διδακτικής ομάδας. Είναι μέθοδος που στηρίζεται στις ανάγκες και τα βιώματα των παιδιών, των οποίων η συμμετοχή στη διαδικασία του σχεδιασμού και της οργάνωσης είναι καθοριστική. Με ευθύνη της ομάδας γίνεται ο σχεδιασμός της εργασίας. Ο στόχος είναι η ολοκλήρωση κάποιου έργου που οδηγεί στη λύση ενός προβλήματος (τις περισσότερες φορές έχει τη μορφή κάποιας διαδικασίας). Ο εκπαιδευτικός μπορεί να θέσει τον προβληματισμό ως πρόταση, για να κινητοποιήσει την ομάδα.

Βασική προϋπόθεση κατά την οργάνωση και το σχεδιασμό αποτελεί η ενεργητική συμμετοχή όλων των μελών της ομάδας σε όλη την πορεία διεξαγωγής του Project. Ο σχεδιασμός της δράσης είναι δεσμευτικός για την ομάδα, όσον αφορά την αναζήτηση και την ολοκλήρωση της προσπάθειας για ένα έργο τεχνικής κυρίως μορφής ή κάποιας κοινής δράσης (Fritz, 1980; Frey, 1991; Kaiser & Kaiser 1977; Struck, 1980 κ.ά.).

Αναφερόμενοι **στα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Μεθόδου Project σε αντιδιαστολή με τις παραδοσιακές μεθόδους**, όπως αυτά σημειώνονται στη σχετική βιβλιογραφία⁴, θα μπορούσαμε να τα συνοψίσουμε στα παρακάτω:

4. Πρβλ. Κ. Frey, (1999), *Η μέθοδος Project: μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη*, μτφ. Κλ. Μάλλιου, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη; Κ. Χρυσοφίδης, (1994), *Βιωματική – Επικοινωνιακή Διδασκαλία. Εισαγωγή της μεθόδου Project στο σχολείο*, Αθήνα: Gutenberg; L. Katz & S. Chard, (1989), *Engaging Children's mind. The Project approach*, Norwood, N.J. & Ablex; R. Lane, (1985), *Project Work in the Primary School*, London, Routledge; M. Galton & J. Williamson, (1992), *Group work in the Primary Classroom*, London: Routledge; Ν. Γιλιάου, (2002), Η μέθοδος Project, στο: *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο* 30, σελ. 70-73.

Παραδοσιακές Μέθοδοι

1. Εντοπίζουν τις ελλείψεις στη μάθηση των παιδιών.
2. Δίνουν έμφαση στην ανάπτυξη των εξωτερικών κινήτρων των μαθητών.
3. Επιτρέπουν στους δασκάλους να κατευθύνουν την εργασία των παιδιών και να προσδιορίσουν τα καθήκοντα που αυτά πρέπει να αναλάβουν.

Μέθοδος Project

1. Αξιοποιεί τις ικανότητες των παιδιών.
2. Δίνει έμφαση στην ανάπτυξη των εσωτερικών κινήτρων των μαθητών.
3. Ο δάσκαλος ενθαρρύνει τα παιδιά να αποφασίσουν το αντικείμενο της εργασίας τους.

Οργάνωση ενός σχεδίου εργασίας⁵

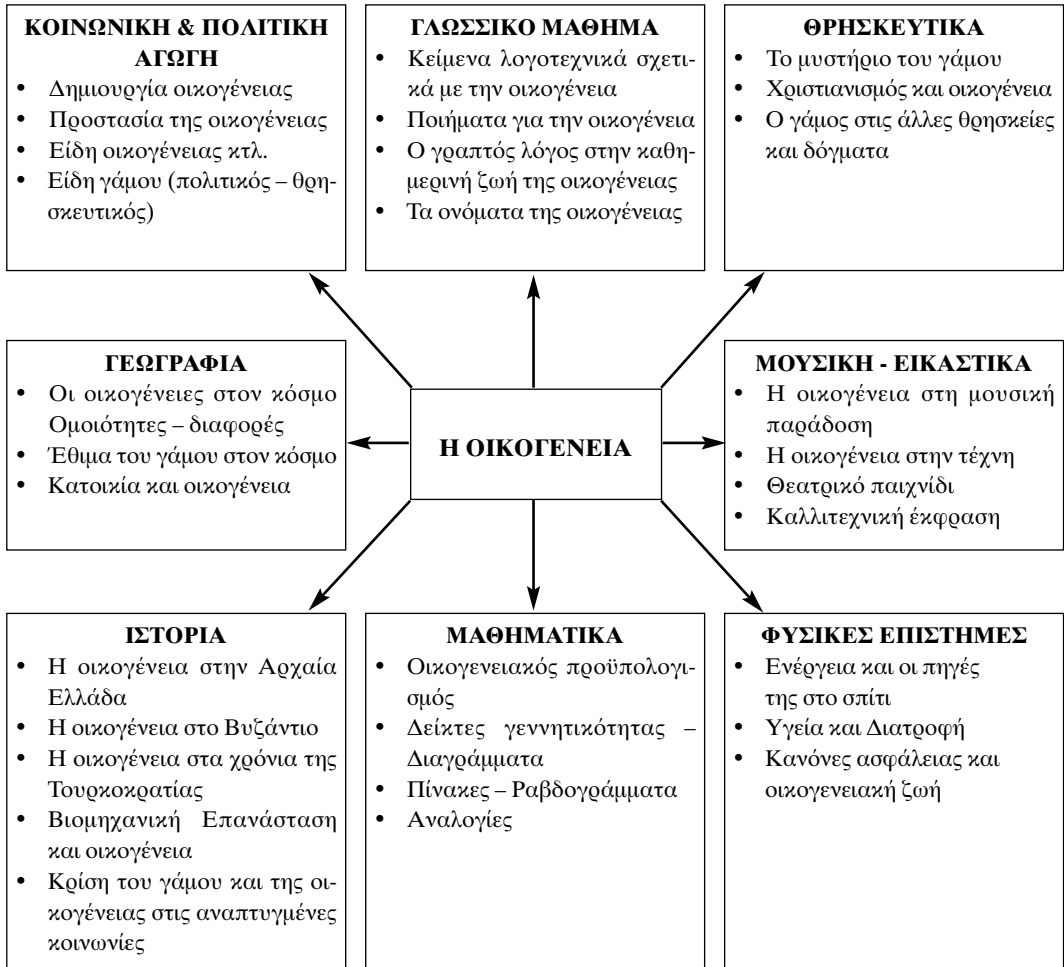
Παραθέτουμε στη συνέχεια **τις φάσεις οργάνωσης ενός σχεδίου εργασίας**, τις οποίες μπορεί να ακολουθήσει ο εκπαιδευτικός, προκειμένου να το διεκπεραιώσει επιτυχώς με τη συνεργασία των μαθητών του.

Φάσεις του Σχεδίου Εργασίας

- Επιλογή του θέματος.
- Διατύπωση του σκοπού, του στόχου και των επιμέρους στόχων.
- Σχεδιασμός της πορείας του σχεδίου εργασίας.
- Χωρισμός σε ομάδες.
- Παρατήρηση – Καταγραφή δεδομένων. Συγκέντρωση υλικού και πληροφοριών από κάθε ομάδα.
- Ταξινόμηση, ανάλυση, επεξεργασία των δεδομένων (με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού).
- Παρουσίαση των εργασιών κάθε ομάδας.
- Αξιολόγηση του υλικού, συζήτηση, σχόλια, δραστηριότητες.
- Σύνθεση των γνώσεων – Δημιουργική έκφραση (Μουσική, ζωγραφική, θεατρικά δρώμενα, έκθεση εργασιών κτλ.).
- Συνολική αξιολόγηση του θέματος.
- Συμπεράσματα – συγκρίσεις.

5. Πολλά παραδείγματα σχεδίων εργασίας μπορούν να βρουν οι εκπαιδευτικοί στην ιστοσελίδα του Παιδαγωγικού Τμήματος του Α.Π.Θ. <http://www.auth.gr/virtualschool>.

Παράδειγμα σύνδεσης ενός Σχεδίου Εργασίας με το Πρόγραμμα Σπουδών

1.2.5 Στοιχεία ομαδοσυνεργατικής προσέγγισης

Οι Ομαδοσυνεργατικές μορφές διδασκαλίας διαφοροποιούνται από τις παραδοσιακές μορφές διδασκαλίας, γιατί στηρίζονται στις σχέσεις μεταξύ των μαθητών και τοποθετούν τους μαθητές στο κέντρο της διδασκαλίας ως συγκροτημένη μικρο-ομάδα και όχι ως άτομα.

Η εξωτερική διάσταση της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας παραπέμπει σε λειτουργίες που σχετίζονται με τη διάταξη των θρανίων σε ομάδες και τη θέση του εκπαιδευτικού στο χώρο της τάξης. Η εσωτερική διάσταση της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας επιτελεί λειτουργίες που σχετίζονται με την ανάπτυξη ομαδικού και συνεργατικού πνεύματος μεταξύ των μαθητών και στην αλλαγή της νοοτροπίας του εκπαιδευτικού στο σχεδιασμό και την υλοποίηση της διδασκαλίας του (βλ. Κοσσυβάκη, 2003: 390-391).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κριτήρια σύνθεσης των ομάδων

Η εισαγωγή των μαθητών στην ομαδοσυνεργατική διαδικασία προϋποθέτει τη συγκρότηση των ομάδων με συγκεκριμένα κριτήρια:

α. Συγκρότηση ολιγομελών ομάδων με μεγάλη χρονική διάρκεια, μέσα στις οποίες μπορούν εύκολα να ενσωματωθούν οι «αδύνατοι» ή «δύσκολοι» μαθητές.

β. Οργάνωση ομάδων με ομοιογενή ή ετερογενή σύνθεση ως προς την επίδοση, το φύλο, τα ενδιαφέροντα, το βαθμό δυσκολίας των θεμάτων. Οι ομοιογενείς ως προς την επίδοση ομάδες είναι απαραίτητες για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, έτσι ώστε να καλυφθούν ελλείψεις ή να προωθηθούν συγκεκριμένες ικανότητες στους «αδύνατους» μαθητές. Οι ετερογενείς ως προς την επίδοση ομάδες έχουν νόημα και αποδίδουν στην περίπτωση που τα θέματα με τα οποία θα εργαστούν είναι διαφορετικά και επιτρέπουν την ένταξη των «δύσκολων» και «αδύνατων» μαθητών, ώστε να έχουν άμεση βοήθεια από τους συμμαθητές της ομάδας. Στις ευκαιριακές ομάδες, οι μαθητές εργάζονται και συνεργάζονται μέχρι να ολοκληρώσουν την εργασία που τους ανατέθηκε.

γ. Το μέγεθος της ομάδας εξαρτάται από τους στόχους και το είδος του διδακτικού αντικείμενου (Ματσαγγούρας, 2000: 83-93, Κοσσυβάκη, 2003: 399-400).

Κατανομή δραστηριοτήτων

Εφόσον ο εκπαιδευτικός αποφασίσει τη συγκεκριμένη ενότητα και τους διδακτικούς στόχους που θα επεξεργαστούν οι ομάδες μαθητών, θα εξηγήσει στους μαθητές τι πρέπει να κάνουν, για να διεκπεραιώσουν το έργο που αναλαμβάνουν. Στη συνέχεια εκπαιδευτικός και μαθητές συνεργάζονται για τον καταμερισμό των εργασιών, τη σύνθεση της ομαδικής εργασίας, το χρόνο που θα χρειαστούν, τα μέσα και τα υλικά που θα χρησιμοποιήσουν. Για διευκόλυνση του εκπαιδευτικού παραθέτουμε τη «Στρατηγική Ομαδοσυνεργατικής Διδασκαλίας»:

Στρατηγική Ομαδοσυνεργατικής Διδασκαλίας

ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ: ΠΡΟΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

- (1) Οργάνωση μαθητικών ομάδων.
- (2) Οργάνωση χώρου.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ: ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΓΝΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ

- (3) Γνωστοποίηση διδακτικών στόχων.
- (4) Καθορισμός αναμενόμενων μορφών κοινωνικής συμπεριφοράς.
- (5) Γνωστοποίηση διαδικασιών συνεργασίας.

ΤΡΙΤΗ ΦΑΣΗ: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ

- (6) Παρουσίαση ή συλλογή δεδομένων για διδακτικό αντικείμενο.
- (7) Καταμερισμός έργου ομάδας στις υποομάδες.
- (8) Σύνθεση έργου υποομάδων.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΦΑΣΗ: ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ ΤΗΣ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- (9) Οργανωτικο-δοδακτικές δραστηριότητες εκπαιδευτικού.
- (10) Μαθησιακές και συνεργατικές δραστηριότητες μαθητών.

ΠΕΜΠΤΗ ΦΑΣΗ: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΡΓΟΥ

- (11) Αξιολόγηση ακαδημαϊκής μάθησης.
- (12) Αξιολόγηση λειτουργικότητας της ομάδας.
- (13) Μεταγνωστική θεώρηση επιλογών.

(Πηγή: Ματσαγγούρας, 2002: 519)

Αξιολόγηση

Τα κριτήρια και οι διαδικασίες αξιολόγησης πρέπει να είναι σαφή και γνωστά στους μαθητές εκ των προτέρων. Στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία μπορούμε να εφαρμόσουμε τρεις μορφές αξιολόγησης: **α. την ατομική αξιολόγηση, β. την ομαδική αξιολόγηση και γ. τη συσχέτιση των δυο αυτών μορφών αξιολόγησης.** Με την ατομική αξιολόγηση αναδεικνύεται η ατομική ευθύνη των μελών, με την ομαδική αξιολόγηση τονίζονται οι κοινοί στόχοι της ομάδας και με τη συσχέτιση των δύο εξασφαλίζεται η αλληλεξάρτηση των μελών (βλ. Ματσαγγούρας, 2000: 158-161).

Κριτήρια αξιολόγησης αποτελούν η ποιότητα και η εγκυρότητα του συλλογικού έργου, καθώς και η ικανότητα της ομάδας να λειτουργεί συλλογικά.

1.2.6. Αξιοποίηση Νέων Τεχνολογιών

Για την αποτελεσματική οργάνωση της διδασκαλίας κρίνεται σκόπιμο να γνωρίζει ο εκπαιδευτικός το περιεχόμενο και τις δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στο **λογισμικό (CD-Rom)**, το οποίο συνοδεύει το βιβλίο του μαθητή. Η αξιοποίηση του λογισμικού έχει στόχο την εμπέδωση και αποσαφήνιση των εννοιών και λειτουργεί συμπληρωματικά στις δραστηριότητες του βιβλίου του μαθητή, στην άντληση περισσότερων πληροφοριών για την υλοποίηση των σχεδίων εργασίας, αλλά και στην αυτό-αξιολόγηση και ετερο-αξιολόγηση.

1.2.7. Αξιολόγηση – Τεχνικές Αξιολόγησης

Η αξιολόγηση του μαθητή σύμφωνα με τις προτεινόμενες διδακτικές στρατηγικές, που μπορούν να εφαρμόζονται ανάλογα με τη διδακτική ενότητα, δεν έχει τη μορφή των παραδοσιακών τεχνικών αξιολόγησης της επίδοσης των μαθητών, αλλά αποσκοπεί κυρίως:

- στη διαπίστωση της επίτευξης των στόχων της μάθησης
- στο σχεδιασμό των επόμενων σταδίων της μάθησης
- στη διερεύνηση και αποτύπωση της ατομικής και συλλογικής πορείας των μαθητών
- στον εντοπισμό των μαθησιακών δυσκολιών και των ελλείψεων των μαθητών
- στην καλλιέργεια του ερευνητικού πνεύματος των μαθητών
- στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησης των μαθητών
- στην απόκτηση μεταγνωστικών ικανοτήτων εκ μέρους των μαθητών μέσα από τη διαχείριση της μάθησής τους.
- στην ποιοτική αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Τεχνικές αξιολόγησης

Οι **τεχνικές αξιολόγησης** συναρτώνται άμεσα με τους σκοπούς και τους στόχους που τίθενται σε κάθε διδακτική ενότητα του μαθήματος.

Η αξιολόγηση μπορεί να γίνει από το δάσκαλο (ετεροαξιολόγηση), από τους ίδιους τους μαθητές (αυτό-αξιολόγηση και αλληλο-αξιολόγηση), καθώς και από άλλους «εξωτερικούς» αξιολογητές, όπως η ευρύτερη σχολική κοινότητα.

Στις τεχνικές αξιολόγησης περιλαμβάνονται οι **γραπτές ή προφορικές εξετάσεις** με ερωτήσεις κλειστού ή ανοικτού τύπου, οι **συνθετικές δημιουργικές – διερευνητικές εργασίες** (σχέδια εργασίας–projects), η **συστηματική παρατήρηση**, ο **φάκελος εργασιών**, η **αυτοαξιολόγηση του μαθητή ή αξιολόγηση από τους συμμαθητές τους** ή **αξιολόγηση από την ευρύτερη μαθητική κοινότητα και τους γονείς** (βλ. ΦΕΚ 303/13-03-03: 3743-3744).

Ενδεικτικό Διάγραμμα Διδασκαλίας

Το κεφάλαιο «**Ρόλοι, δικαιώματα και υποχρεώσεις των μελών της οικογένειας**» εντάσσεται στην ενότητα «**Η Οικογένεια**».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

«**Ρόλοι, δικαιώματα και υποχρεώσεις των μελών της οικογένειας**»

Γνωστικές περιοχές που προσεγγίζονται διαθεματικά:

- Γλώσσα
- Ιστορία
- Γεωγραφία
- Φυσικές Επιστήμες
- Θρησκευτικά
- Αισθητική Αγωγή
- Τεχνολογία
- Παράδοση και η ευρύτερη κοινωνία (ηθικές αξίες, οικονομία)

Στόχος:

Κατανόηση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των μελών της οικογένειας.

Επιμέρους στόχοι:

Να είναι σε θέση οι μαθητές:

- Να προσεγγίσουν και να αποσαφηνίσουν τις έννοιες «μορφή της οικογένειας», «ρόλοι και οργάνωση της οικογένειας» και «δικαιώματα και υποχρεώσεις των μελών της οικογένειας».
- Να αναφέρουν ρόλους των μελών της ελληνικής οικογένειας.
- Να αναπτύξουν δεξιότητες συνεργασίας και επικοινωνίας με τα άλλα μέλη της οικογένειας.
- Να αναφέρουν τον δικό τους ρόλο μέσα στην οικογένεια.
- Να αναπτύξουν υπεύθυνη στάση και διάθεση αρμονικής συνύπαρξης με τα μέλη της οικογένειάς τους.
- Να διαπιστώσουν αλλαγές που συντελέστηκαν στις σχέσεις μεταξύ των μελών στην ελληνική οικογένεια, εξετάζοντας παλαιότερες εποχές και συγκρίνοντας με τη σύγχρονη εποχή.

Χρονική διάρκεια: δύο (2) διδακτικές ώρες

Μεθοδολογία:

- Εποικοδομητική μέθοδος διδασκαλίας.
- Βιωματική - μαθητοκεντρική και ομαδοσυνεργατική διδακτική προσέγγιση, που στην πληρότητά της αναπτύσσεται με συνθετικές εργασίες (Project).
- Ολιστική προσέγγιση της γνώσης και διαθεματικότητα με αξιοποίηση θεμελιωδών εννοιών (άτομο – σύνολο, αλληλεπίδραση, ομοιότητα- διαφορά, σύστημα κ.ά.).

Τρόπος υλοποίησης:

- **Έγερση ενδιαφέροντος:** Οι μορφές οικογένειας που απεικονίζονται και η προσεκτική ανάγνωση του κειμένου αποτελούν το ερέθισμα για διεξοδική συζήτηση ως προς την οργάνωση της οικογένειας ως κοινωνικής ομάδας, τα μέλη που την αποτελούν και τις σχέσεις που αναπτύσσουν μεταξύ τους.

- **Προώθηση** της ενεργητικής συμμετοχής των μαθητών με συνέχιση της συζήτησης και διαθεματική – ολιστική διασύνδεση (άτομο-σύνολο).
- **Ελεύθερη έκφραση** των προβληματισμών και των απόψεων / ιδεών των μαθητών για τη σύνθεση της οικογένειας, τις σχέσεις των μελών της, καθώς και για τους ρόλους τους (οργάνωση).
- **Ανατροφοδότηση** των γνώσεων από προϋπάρχουσα εμπειρία και με αναζήτηση παραδειγμάτων από την Ιστορία, για διαπίστωση των αλλαγών που έχουν συντελεστεί στην οργάνωση της οικογένειας κατά την ιστορική της εξέλιξη. Επισημάνση της αναγκαιότητας της εξασφάλισης ομαλών και ειρηνικών σχέσεων μεταξύ των μελών μιας οικογένειας.
- **Ανάδειξη** της αλληλεπίδρασης και της συνεργασίας των μελών της οικογένειας.
- **Εκτέλεση δραστηριοτήτων** για εμπέδωση και επέκταση όσων διδάχθηκαν.

Εποπτικό και διδακτικό υλικό:

- Βιβλίο του μαθητή
- CD-ROM (λογισμικό)
- Internet (διαδίκτυο)
- Video
- Φωτογραφίες
- Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Ε' και ΣΤ' Δημοτικού
- Βιβλία από την προτεινόμενη βιβλιογραφία.

Αξιολόγηση:

Η επίτευξη των στόχων του κεφαλαίου και η δραστηριοποίηση των μαθητών μπορεί να ελεγχθεί με:

- Παρατήρηση της συμμετοχής των μαθητών κατά τη διάρκεια διεξαγωγής του μαθήματος (ικανότητα επικοινωνίας, εφαρμογή κανόνων διαλόγου, επιχειρηματολογία, έκφραση συναισθημάτων κ.ά.).
- Διερευνητικές ερωτήσεις.
- Εκτέλεση και έλεγχο των δραστηριοτήτων του βιβλίου του μαθητή (ατομικών – ομαδικών).
- Εκτέλεση ασκήσεων από το λογισμικό του μαθήματος, όπου παρέχεται και δυνατότητα αυτοαξιολόγησης.
- Δραματοποίηση και παιχνίδια ρόλων (επινόηση σεναρίου).